

УДК 811.131.1'373.611:821.131.1-23.05

Стаття надійшла до редакції [Article received] – 12.08.2023 р.

Фінансування [Financing] – самофінансування [self-financing]

Перевірено на плагіат [Checked for plagiarism] – 14.08.2023 р.

Оригінальність тексту [The originality of the text] – 99.36 %

<http://doi.org/10.17721/2663-6530.2023.44.10>

**ЛІНГВОПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
АФІКСАЛЬНИХ ДЕРИВАТИВ У СМИСЛОВОМУ ПОЛІ РОМАНУ
Л. КАПУАНИ «МАРКІЗ РОККАВЕРДІНА»**

Валерія Ігорівна Охріменко (м. Київ, Україна)

valeriaaisabella@ukr.net

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри романської філології

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

(Міністерство освіти і науки України)

01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14

У статті проаналізовано лінгвопрагматичний потенціал афіксальних дериватів у смисловому полі роману одного з найвизначніших представників італійського веризму Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна». Смислове поле роману веризму «Маркіз Рокавердіна» ґрунтується на поляризованих референтних групах (пов'язаних з позитивними й негативними персонажами), що реалізують протиставлення «феодали – бідні верстви населення». Референтна група включає суб'єкта (персонажа) як представника соціального прошарку, місце його проживання, оточуючі предмети, ландшафт і має польову структуру. Ядром референтної групи є суб'єкт (персонаж), що належить до вищого vs нижчого соціального прошарку, приядерною зоною – місце проживання, оточуючі предмети, ландшафт, ближня периферія – характеристики місця проживання, оточуючих предметів, ландшафту. Ядро референтної групи визначає розгортання смислового простору в певному напрямку у залежності від оцінки персонажу і задає напрям типізації умов смислотворення. В основі польової структури знаходиться ступінь детермінованості, що зменшується у напрямку від ядра до периферії.

Поляризованість референтних груп, що реалізують протиставлення «феодали – бідні верстви населення», виявляється в смислових відношеннях контрадикторності, що включають афіксальні деривати та їхні дескриптори. Смислові відношення

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у смисловому полі роману Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» (Українською) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I.], valeriaaisabella@ukr.net

контрадикторності виявляються в стилістичному прийомі антитези, що функціонує не лише на рівні висловлювання, але і на трансфрастичному, і, ширше, текстоломічному рівні.

Виявлення лінгвопрагматичного потенціалу афіксальних дериватів відбувається через встановлення смислових зав'язків у смисловому просторі художнього тексту. Вибір автором афіксальних дериватів є прагматично зумовленим.

Ключові слова: афіксальні деривати, лінгвопрагматика, смислове поле, референтні групи, італійський веризм, італійська мова.

LINGUOPRAGMATIC FEATURES OF THE FUNCTIONING OF AFFIXAL DERIVATIVES IN THE MEANING FIELD OF L. CAPUANA'S NOVEL "THE MARQUIS OF ROCCAVERDINE"

Okhrimenko Valeriia Igorivna (Kyiv, Ukraine)

valeriaisabella@ukr.net

Advanced PhD (Philology), Professor,
Professor at Romance Philology Department,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
(Ministry of Education and Science of Ukraine)
14 Taras Shevchenko Blvd., Kyiv, Ukraine, 01601

The article focuses on linguopragmatic potential of affixal derivatives in the semantic field of the novel "The Marquis of Roccaverdina" by L. Capuana, one of the most prominent representatives of Italian verism. The semantic field of the verism novel "The Marquis of Roccaverdina" is based on polarized reference groups (associated with positive and negative characters) that implement the opposition "feudal lords – poor population". The reference group has a field structure and includes the subject (character) as a representative of a social stratum, his place of residence, surrounding objects, landscape. The nucleus of the reference group is a subject (character) belonging to a higher vs. lower social stratum, the pre-nuclear zone – the place of residence, surrounding objects, landscape, the near periphery – the characteristics of the place of residence, surrounding objects, landscape. The nucleus of the reference group determines the spreading of the semantic space in a certain direction depending on the evaluation of the character and sets the direction of the typification of the

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Functioning of Affixal Derivatives in the Meaning Field of L. Capuana's Novel "The Marquis of Roccaverdine" (in Ukrainian) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Okhrimenko V. I. [Okhrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

conditions of meaning creation. The field structure is based on the degree of determinism, which decreases in the direction from the nucleus to the periphery.

When characterizing negative characters (belonging to the class of feudal lords), affixal derivatives with augmentative suffixes, pejorative suffixes, negative prefixes are used in the pre-nuclear zone, and on the near periphery – descriptors indicating the size of cultural artifacts and household items, which correlates with the greatness of the marquis and his family. Descriptors often function as epithets. To describe the landscape and natural phenomena surrounding negative characters, the author often uses the stylistic device of personification, and natural phenomena are correlated with their character traits and mental state. In the microcontext, lexical units of negative evaluation are used. In the speech of negative characters, deictics with the function of referent substitution are used, which reinforce the meaning of affixal derivatives with a negative prefix or pejorative suffixes.

When characterizing positive characters (belonging to a lower class) affixal derivatives with diminutive suffixes are used in the pre-nuclear zone, descriptors indicating the small size of artifacts and household items are used in the near periphery; in the micro context, lexical units are used to denote impersonality. To describe the landscape and natural phenomena surrounding positive characters, the author often uses the stylistic device of personification, while natural phenomena are perceived as threatening and correlated with their state of depression and helplessness.

The polarization of reference groups implementing the opposition "feudal lords – poor stratum of the population" is manifested in the semantic relation of contradiction, which include affixal derivatives and their descriptors. The semantic relations of contradiction are revealed in the stylistic device of antithesis used not only at the level of single phrase, but also at the transphrastic and textonomic level.

The identification of the linguopragmatic potential of affixal derivatives is possible due to imposition of semantic connections in the semantic space of the novel. The author's choice of affixal derivatives is pragmatically conditioned.

Key words: affixal derivatives, linguopragmatics, meaning field, referent groups, Italian verism, Italian language.

Зміна лінгвістичних парадигм визначає переорієнтацію напрямку дослідження афіксальних дериватів у художніх творах. Традиційно відбувається зміщення акцентів в аспекті дослідження (від лінгвостилістичного до лінгвопрагматичного). Проте поліпарадигмальний характер сучасної лінгвістики дозволяє поєднати обидва аспекти. Поглиблений аналіз стилістичних явищ із застосуванням засад лінгвопрагматики уможлиблює виявлення

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у смислово-полі роману Л. Капуані «Маркіз Роккавердіна» (Українською) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I.], valeriaisabella@ukr.net

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemanitics>

лінгвопрагматичного потенціалу афіксальних дериватів через встановлення смислових зв'язків у смисловому просторі художнього тексту, що робить дослідження **актуальним**.

Наукова новизна роботи полягає у першій спробі проаналізувати лінгвопрагматичний потенціал афіксальної деривації у романі представника веризму Л. Капуани в аспекті смислотворення та квантування інформації в смисловому полі, що діє в художньому творі і характеризується закономірностями його організації, які втілюють авторську інтенцію відображення суспільних протиріч Сицилії XIX століття.

Об'єктом дослідження є афіксальні деривати у романі Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна».

Предметом дослідження є лінгвопрагматичний потенціал афіксальних дериватів у романі Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» в аспекті смислотворення.

Матеріалом дослідження є роман представника італійського веризму Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна».

Мета роботи полягає у дослідженні лінгвопрагматичного потенціалу афіксальної деривації у романі представника веризму Л. Капуани та встановленні загальних закономірностей організації смислового поля роману з опорою на афіксальні деривати.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

1. визначення категорій лінгвопрагматики, релевантних для проведення дослідження;
2. визначення закономірностей функціонування афіксальних дериватів у романі Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» в лінгвопрагматичному аспекті з урахуванням особливостей вживання тропейчних засобів;
3. визначення смислових зв'язків між афіксальними дериватами у романі Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» в аспекті смислотворення.

Вихідною гіпотезою дослідження є вибір автором афіксальних дериватів, що у сукупності з тропейними засобами відображають *контраст*, що характеризує життя різних суспільних класів тогочасного суспільства Сицилії.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Лінгвопрагматичний аспект дослідження є пов'язаним з прагматичною концепцією значення, що передбачає залучення до аналізу позамовних чинників.

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Functioning of Affixal Derivatives in the Meaning Field of L. Capuana's Novel "The Marquis of Roccaverdine" (in Ukrainian) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Okhrimenko V. I. [Okhrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

Передусім йдеться про *соціальний дейксис* – вказування на просторово-часові координати, що ідентифікують місце та час розгортання подій, описаних в романі, та *референцію*, що визначає соціальний статус дійових осіб. Це – перший рівень аналізу. Другим рівнем аналізу є дейксис, мовленнєвий акт та його комунікативна спрямованість. Зазначені категорії тісно взаємодіють з категорією оцінки, що виражається як через конотовані афіксальні деривати, так і через смислові асоціації, пов’язані з іменами дійових осіб.

Для аналізу афіксального деривата необхідно розглядати компоненти його лексичного значення: граматичний, предметно-логічний, комбінаторний. *Граматичний компонент* значення включається в структуру деривата. Граматична форма лексичної одиниці і його предметне значення характеризуються єдністю, що зазначав ще О. О. Потебня [4, с. 23]. А у гіпотезі лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа постулюється прихований зв’язок між мовною граматичною категорією та ознаками ситуації [цит. за: 8]. *Предметно-логічний* компонент лексичного значення співвідноситься з одного боку, з об’єктом, з іншого – з комунікативною ситуацією та способом її осмислення й вербальної репрезентації. При цьому у лінгвістичній моделі “денотат і сигніфікат злиті єдино, відображаючи єдність і цілісність предмета і поняття, і ширше – свідомості-реальності” [1, с. 159]. *Комбінаторний компонент* лексичного значення визначає потенційну сполучуваність слова (згадаємо поняття обов’язкового граматичного плеоназму Ш. Баллі). Слідом за Ч. Філлмором ми включаємо до структури лексичного значення *пресупозиційний компонент*, що містить елементи ситуативних та енциклопедичних знань, але безпосередньо не включається в семантику слова [6]. Отже, для встановлення лінгвопрагматичного потенціалу афіксальних дериватів та визначення смислових зв’язків між ними необхідно залучати до аналізу усі компоненти лексичного значення.

Ми поділяємо точку зору представників синергетичного напрямку (Г. Альтман, Р. Келлер, Г. Москальчук), які під словом розуміють «сітку значень у певних позиціях й оперативний алгоритм для вирішення проблем» [цит за: 2, с. 86-87]. Проблема розмежування значення і смислу, поставлена ще Г. Фреге, не може мати однозначного вирішення, що пояснюється з одного боку, відкритістю каналів інформаційного розгортання лексичної одиниці, з іншого боку – наявністю у структурі слова компонентів, що мають імпліцитний характер. Аналіз смислового поля художнього тексту в лінгвопрагматичному аспекті, з ідентифікацією

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у смисловому полі роману Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» (Українською) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

соціального дейксису, дає можливість визначити основні канали розгортання інформації та закономірності квантування інформації, зокрема, визначити референтні групи та встановити відношення між ними.

Роман Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» належить до літературної течії веризму, що виникає в Італії наприкінці XIX – на початку XX століття під впливом французького натуралізму [7; [11]. Метою творчості одного з найвидатніших представників італійського веризму Л. Капуани є зображення справжнього повсякденного життя та соціальних протиріч півдня Італії. Автор в літературних традиціях італійського веризму акцентує увагу на соціальній несправедливості, що проникнута духом фаталізму, і змальовує злиденне життя простих людей, сповнене труднощів, що ведуть боротьбу за існування [3, с. 84]. Головний герой роману, маркіз Роккавердіна, уособлює неспроможність правлячого класу Сицилії, що коливається між феодализмом і капіталізмом, адаптуватися до нових соціоекономічних норм постунітарного суспільства. Також Л. Капуана прагне відтворити психологічний універсум і мовлення персонажів, що належать до різних прошарків тогочасного суспільства [9], втілюючи свої ідеї в романі з використанням арсеналу тропічних засобів.

В італійській мові афіксація належить до найпродуктивніших моделей словотвору [10]. Якщо зменшувально-пестливі та збільшувально-згрубілі суфікси є конотованими і традиційно вважаються емоційно-оцінними суфіксами суб'єктивної оцінки, то для визначення лінгвостилістичних і, ширше, лінгвопрагматичних особливостей префіксів, що вживаються у художньому творі, зростає роль контекстуальних чинників. Для дослідження лінгвопрагматичних особливостей функціонування афіксальних дериватів у смисловому полі роману з метою встановлення закономірностей квантування інформації потрібно не обмежуватися рівнем висловлювання, а здійснювати комплексний аналіз художнього твору з урахуванням особливостей вживання тропічних засобів.

При визначенні закономірностей функціонування афіксальних дериватів у романі Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» в аспекті смислотворення необхідним є встановлення зв'язків деривата з референтом, визначення референтних груп, встановлення відношень між референтними групами *крізь призму категорії оцінки*.

Для багатьох персонажів роману автор обирає імена з конотацією. Прізвище головного героя роману «Маркіз Роккавердіна», утворене за допомогою

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Functioning of Affixal Derivatives in the Meaning Field of L. Capuana's Novel "The Marquis of Roccaverdine" (in Ukrainian) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Okhrimenko V. I. [Okhrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

словоскладання та афіксальної деривації «*Rocca + verd + ina*», дослівно позначає «зеленувата скеля» і викликає смислові асоціації, пов'язані з такими рисами характеру, як холодність, неприступність. У початковій сцені роману автор описує грозу, за якою спостерігає маркіз, занурений у власні думки: «*sembrava assorto nel contemplare lo spettacolo dei fitti lampi che si accendevano nell'oscurità della serata, seguiti dal quasi non interrotto roboare dei tuoni*» [12, р. 31]. Природне явище корелює з душевним станом неспокою маркіза. Автор змальовує головного героя як негативного персонажа – зверхнього, пихатого, емоційно невірноваженого, жорстокого. Природна буря передвіщає в майбутньому бурю в душі маркіза, викликану докорами сумління після скоєного злочину [3, с. 86; 5, р. 117-118]. Прізвище тітки головного героя, баронесси Лагоморто, також містить негативну конотацію: «*Lago + morto*» дослівно позначає «мертве озеро», що втілює авторську інтенцію зображення занепаду аристократичних родин Сицилії, нездатних порвати з феодалізмом і пристосуватися до нових соціальних та економічних реалій.

Персонаж з нижчих верств суспільства, несправедливо засуджений за вбивство, носить прізвище *Casaccio*, утворене від іменника «*caso*», що позначає «випадковість», за допомогою пейоративного суфікса *-accio*; за сюжетом роману саме прикрий випадок, коли Нелі Казаччо опинився на місці скоєного злочину, став причиною його арешту.

Для аналізу лінгвопрагматичних особливостей афіксальних дериватів в аспекті смислотворення нами було обрано найуживаніші з них: зменшувальні суфікси, збільшувальні суфікси, пейоративні суфікси, заперечні префікси. Розгляд смислотворення у художньому тексті з опорою на афіксальні деривати передбачає їхній аналіз у співвіднесеності з *референтними групами*. У роботі пропонується аналіз референтної групи з позицій ядра та периферії. *Ядром референтної групи* є персонаж, що оцінюється за *валоритивною віссю* (позитивний vs негативний), *приядерною зоною* – місце його проживання, оточуючі предмети, ландшафт, *ближньою периферією* – якісні / кількісні характеристики помешкання, оточуючих предметів, ландшафту тощо. Ми вважаємо за доцільне залучення до аналізу трансфрастичного та текстономічного рівня, що уможливить встановлення смислових зв'язків у художньому тексті. Розглянемо детальніше.

Зменшувальні суфікси переважно вживаються у складі *референтних груп*, пов'язаних з нижчими прошарками суспільства, їх побутом, що визначається епітетом «*povero*»: «*le povere cassette di gesso*» [12, р. 35], «*vicoletto breve e contorto*»

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у смисловому полі роману Л. Капуані «Маркіз Роккавердіна» (Українською) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

[12, p. 94]. Бідне населення Рабато – селяни, ремісники, рибаки проживають у маленьких будиночках з гіпсу, що ліпляться один до одного: «*Al velato chiarore lunare i campanili, le cupole delle chiese di Ràbbato si scorgevano nettamente tra la bruna massa delle case affollate nell'insenatura della collina*» [12, p. 38]. Відмітимо вживання у висловлюванні лексичних одиниць на позначення знеособленості: *massa, affollate*. Одноповерховий будиночок священника, Дона Сільвіо, що знаходиться на розі короткого звивистого провулка, здається, коливається від сильного вітру: «*La sua casetta a un solo piano, all'angolo del vicoletto breve e contorto, investita da un lato dal vento di levante e, di faccia, dal tramontano, sembrava vacillasse*» [12, p. 94]. Автор вживає персоніфікацію, що корелює зі станом безпорадності дона Сільвіо, будиночок якого потерпає від сильного вітру з усіх сторін.

Збільшувальні суфікси переважно вживаються у складі референтних груп, пов'язаних з вищими прошарками суспільства – феодалами. В аналізованому творі це сім'я маркіза та його тітки, баронесси Лагоморто. Зазначений вид афіксальних дериватів вживається для опису величного маєтка маркіза, предметів інтер'єру, ландшафту: «*lo smisurato portone*» [12, p. 127], «*lo stradone filava dritto a perdita d'occhio*» [12, p. 70].

Для опису величного маєтку маркіза, що здійснюється на фоні маленьких будиночків простих мешканців, які ніби ліпляться до нього, Л. Капуана використовує *антитезу*, компонентами якої є деривати зі збільшувальним та зменшувальним суфіксами. Вирізьблений з каменю фасад триповерхової будівлі здіймався над бідними маленькими будиночками з гіпсу: «*Dalla parte del viale che conduceva lassù, la casa dei Roccaverdina aveva l'entrata a pianterreno, mentre dal lato opposto la facciata di pietra intagliata si elevava con tre alteri piani su le povere casette di gesso dalle quali era circondata*» [12, p. 35].

Л. Капуана часто використовує антитезу, елементами якої є деривати зі зменшувальними та збільшувальними суфіксами. Розглянемо приклад. «*Il marchese però scendeva da casetta appunto quando, raggiunta la pianura, lo stradone filava dritto a perdita d'occhio, tra il frinire delle cicale su per gli ulivi e il zirlare dei grilli tra le stoppie*» [12, p. 70]. В описі маршруту, яким маркіз повертався від дона Аквіланте, у складі висловлювання вживаються суфіксальні деривати, що утворюють бінарну структуру: «*casetta – stradone*». На позначення будиночка дона

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Functioning of Affixal Derivatives in the Meaning Field of L. Capuana's Novel "The Marquis of Roccaverdine" (in Ukrainian) [Linhvoprahamatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Roccaverdina»]

© Okhrimenko V. I. [Okhrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

Аквіланте автор вживає дериват зі зменшувальним суфіксом *casetta*, у той час як на позначення довжелезної дороги, яка вела до маєтку маркіза, використовується суфіксальний дериват зі збільшувальним суфіксом *stradone*. Дериват *stradone* сполучається з лексичними одиницями, що підсилюють його значення: «*filava dritto a perdita d'occhio*» і виступає у складі персоніфікації. Дорога, по якій їхав маркіз, вела прямо і простягалася аж до горизонту, як і життєвий шлях маркіза, що йшов прямо до своєї мети, змітаючи все на своєму шляху і нехтуючи перешкодами.

У дескрипції референтних груп, що реалізують протиставлення «феодалі – бідні верстви населення», між лексичними одиницями з відповідними оцінно конотованими дериватами спростерігаються смислові відношення контрадикторності: «*lo stradone a perdita d'occhio*» – «*vicoletto breve e contorto*» [12, р. 70, 94]. Якщо дорога, по якій їхав маркіз, була довжелезною і вела прямо, то провулочок, на якому знаходився будинок дона Аквіланте, був коротким і звивистим. Смислові відношення контрадикторності існують не тільки між афіксальними дериватами «*stradone* – *vicoletto*», але і між лексичними одиницями, з якими вони безпосередньо сполучаються, і які виступають епітетами: *a perdita d'occhio* – *breve e contorto*. Те ж саме є характерним не лише для епітетів, але й для персоніфікацій: «*case affollate nell'insenatura della collina* – *la facciata di pietra intagliata si elevava con tre alteri piani su le povere casette di gesso*» [12, р. 38, 35]. Якщо будиночки бідноти юрмилися біля пагорба, то вирізьблений з каменя фасад будинку маркіза здіймався над будиночками з гіпсу.

Вживання **заперечних префіксів** у складі референтних груп, пов'язаних з негативним персонажем – головним героєм, корелює з негативними рисами характеру маркіза, такими як зверхність та аморальність. Л. Капуана вживає **персоніфікацію**, описуючи маєток маркіза, який здається просів, провалився, коли на нього дивитися у певному ракурсі [3, с. 86]: «*Gli altri lati, a mezzogiorno e a tramontana, seguivano la ripida elevazione del terreno, e davano a chi guardava l'impressione che l'edificio si fosse sprofondato per un avvallamento della collina*» [12, р. 35].

Деривати із заперечними префіксами часто вживаються у негативному контексті. Висловлювання, до складу яких входять деривати із заперечним префіксом, та суміжні висловлювання, часто містять деривати з пейоративними суфіксами та лексичні одиниці негативної оцінки. Розглянемо приклад.

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у смисловому полі роману Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» (Українською) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

PROBLEMS OF SEMANTICS, PRAGMATICS AND COGNITIVE LINGUISTICS

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

<http://semantics.knu.ua/index.php/prblmsemantics>

«*Che mostruosità quella massiccia facciata, con lo smisurato portone e le pesanti mensole dei balconi, in quel vicoluccio, tra casette che non permettevano di poterla osservare da vicino! E il brutto atrio, col pozzo in mezzo (...) E la scala! Buia, storta, non poteva servire ad altro che a far scavezzare l'osso del collo alla gente. Inutile anche, perché dal lato opposto si entrava a pian terreno, e soltanto affacciandosi ai balconi si capiva di trovarsi al terzo piano*» [12, p. 127]. Для опису масивного фасаду маєтку маркиза автор вживає *персоніфікацію*, порівнюючи його з монстром. Персоніфікація входить до складу *антитези*, другим елементом якої є маленькі будиночки простого люду, а на позначення провулку, що веде до помешкання маркиза, автор вживає дериват з пейоративним суфіксом *vicoluccio*. У мікроконтексті, що містить інформацію про абсурдну та недоречну розкіш маркиза, вживаються лексичні одиниці негативної оцінки: *mostruosità, brutto atrio, buia, storta*.

Загалом афіксальні деривати, що відносяться до референтних груп, пов'язаних з негативним персонажем – маркизом, підсилюються негативно-оцінною лексикою, що вживається у складі висловлювання, і ширше, в усьому тексті художнього твору. Афіксальні деривати на позначення характеру та душевного стану маркиза, що відносяться до ядерної зони референтної групи і задають розгортання інформації за негативною валоритивною віссю «*gridando come un ossesso*», «*(...) strillò all'ultimo il marchese. Era impazientissimo*» [12, p. 129] вступають у смислові зв'язки з периферійними елементами референтної групи, які характеризують оточення маркиза, як у наведеному вище прикладі, де «*mostruosità*» виступає персоніфікацією маєтку маркиза [12, p. 127]; при цьому утворюється смисловий ряд.

Ставлення негативних персонажів роману до простих людей відображається автором в афіксальних дериватах, до складу яких входять *заперечний префікс s-*: «*sfacciata*» та *пейоративні суфікси -accia, -ucolo*: «*donnaccia*», «*pretucolo*» [12, p. 163, 154]. Відмічено вживання негативними персонажами дейктиків з функцією субституції референта, що підсилюють значення афіксальних дериватів із заперечним префіксом або пейоративними суфіксами: «*quella donnaccia*», «*quei due (...) Spergiuri!*» [12, c. 163, 101].

У романах представника веризму Л. Капуани переважна кількість висловлювань з афіксальними дериватами відноситься до класу репрезентативів;

(Current issues in pragmalinguistics [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Functioning of Affixal Derivatives in the Meaning Field of L. Capuana's Novel "The Marquis of Roccaverdine" (in Ukrainian) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Okhrimenko V. I. [Okhrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

при цьому особливістю функціонування репрезентативів є емотивна та оцінна маркованість дериватів, що наближає їх до експресивів. Емоційна та оцінна конотація таких репрезентативів нашаровується на ілокутивну ціль власне репрезентативів: автор роману інформує читача про реалії тогочасного життя півдня Італії; при цьому інформативна функція тісно взаємодіє з оцінною.

У мовленні маркіза, зверненого до представників нижчих верств населення, вживаються мовленнєві акти-директиви у поєднанні з експресивами, до складу яких входять лексичні одиниці з негативною конотацією: «*Che vuoi? Parla! Spicciati!*» [12, с. 60]; «*Zitta! Zitta!*», *urlò il marchese*» [12, с. 62]; «*Così, animale! Debbo insegnarti io il tuo mestiere?*» [12, с. 129]. Л. Капуана змальовує його мовлення, вживаючи емотивно марковані *verba dicendi* та порівнюючи його з божевільним: «*gridando come un ossesso*» [12, р. 129]. Директиви виражаються дієсловами з імперативом, експресиви містять слова-афективи, негативно-оцінну лексику, лайливі слова; спрощений синтаксис передає емоційний стан роздратування та лють маркіза.

Висновки.

Смислове поле роману веризму «Маркіз Рокавердіна» ґрунтується на **поляризованих референтних групах** (пов'язаних з позитивними й негативними персонажами), що реалізують протиставлення «феодалів – бідні верстви населення». **Референтна група** включає суб'єкта (персонажа) як представника соціального прошарку, місце його проживання, оточуючі предмети, ландшафт і має польову структуру. **Ядром референтної групи** є суб'єкт (персонаж), що належить до вищого vs нижчого соціального прошарку, **приядерною зоною** – місце проживання, оточуючі предмети, ландшафт, **ближня периферія** – характеристики місця проживання, оточуючих предметів, ландшафту. Ядро референтної групи визначає розгортання смислового простору в певному напрямку у залежності від оцінки персонажу і задає напрям типізації умов смислотворення. В основі польової структури знаходиться **ступінь детермінованості**, що зменшується у напрямку від ядра до периферії.

При характеристиці **негативних персонажів** (приналежність до класу феодалів) у **приядерній зоні** вживаються афіксальні деривати зі збільшувальними суфіксами, пейоративними суфіксами, заперечними префіксами, на **ближній периферії** – дескриптори, що вказують на розмір культурних артефактів та предметів побуту, який корелює з величиною маркіза та його родини. Дескриптори

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalingvistyky])

Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у смисловому полі роману Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» (Українською) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

часто функціонують у якості *enimativ*. Для опису ландшафту та природних явищ, що оточують негативних персонажів, автор часто вживає стилістичний прийом *персоніфікації*, а природні явища корелюють з їхніми рисами характеру і душевним станом. У мікроконтексті вживаються лексичні одиниці негативної оцінки. У мовленні негативних персонажів вживаються дейктики з функцією субституції референта, що підсилюють значення афіксальних дериватів із заперечним префіксом або пейоративними суфіксами.

При характеристиці *позитивних персонажів* (приналежність до нижчого класу) у *приядерній зоні* вживаються афіксальні деривати зі зменшувальними суфіксами, на *ближній периферії* – дескриптори, що вказують на незначний розмір артефактів та предметів побуту; в мікроконтексті вживаються лексичні одиниці на позначення знеособленості (*massa, affollato*). Для опису ландшафту та природних явищ, що оточують позитивних персонажів, автор часто вживає стилістичний прийом *персоніфікації*, при цьому природні явища сприймаються як такі, що несуть загрозу і корелюють з їхнім станом пригніченості та безпорадності.

Поляризованість референтних груп, що реалізують протиставлення «феодала – бідні верстви населення», виявляється в смислових відношеннях контрадикторності, що включають афіксальні деривати та їхні дескриптори. Смислові відношення контрадикторності виявляються в стилістичному прийомі антитези, що функціонує не лише на рівні висловлювання, але і на трансфрастичному, і, ширше, текстономічному рівні.

Виявлення лінгвопрагматичного потенціалу афіксальних дериватів відбувається через встановлення смислових зав'язків у смисловому просторі художнього тексту. Вибір автором афіксальних дериватів є прагматично зумовленим.

Література:

1. Манакін, В. М. *Зіставна лексикологія* (Київ: Знання, 2004), 326.
2. Охріменко, В. І. «Онтологія та гносеологія категорії модальності в італійській мові» (дис. д-ра філол. наук, Київ, 2012), 612.
3. Селіверстова, А. О. Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у літературі веризму (на прикладі роману Л. Капуани “Il Marchese di Roccaverdina”) *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики* 43 (2023): 81-91.
4. *Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст.*, за ред. Марії Зубрицької (Львів: Літопис, 1996), 633.

(Current issues in pragmlinguistics [Aktual'ni pytannja pragmlingvistyky])

Linguopragmatic Features of the Functioning of Affixal Derivatives in the Meaning Field of L. Capuana's Novel “The Marquis of Roccaverdine” (in Ukrainian) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannia afiksalnykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Roccaverdina»]

© Okhrimenko V. I. [Ohrimenko V. I., valeriaisabella@ukr.net]

5. Adriano, F. *Alienazione, nevrosi e follia: esiti della ricerca scientifica nella narrativa italiana tra Otto e Novecento* (Sassari: Università di Sassari, 2009), 297.
6. Fillmore, Ch. Frame semantics and the nature of language «Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech» 280 (1976): 20-32.
7. Jochimsen, M. *Luigi Capuana e Federico de Roberto e il fine del verismo italiano* (Leipzig: Verlag, 2010), 20.
8. Kay, P., Kempton, W. What is the Sapir-Whorf Hypothesis? *New Series* 86 (1): 65-79.
9. Ledda, C. *La Ricerca della lingua nelle novelle del primo Capuana (1867/1889)* (Sassari: Università degli studi di Sassari, 2011), 317.
10. Micheli, M.S. *La formazione delle parole. Italiano e altre lingue* (Roma: Carocci Editore, 2020), 240.
11. Muoio, I. «Tra il naturalismo di ‘costi’ e il verismo ‘di qui’.» *Incontri: Rivista europea di Studi Italiani* 33 (2): 52-64.

Джерела ілюстративного матеріалу:

12. Capuana, L. *Il marchese di Roccaverdina* (Milano; Mondadori, 2010), 309.

References:

1. Manakin, V. M. *Zistavna leksykologhiya* (Kyiv: Znannya, 2004), 326.
2. Okhkimenko, V. I. «Ontologhiya ta hnoseologhiya katehoriyi modal'nosti v italiys'kij movi» (dis. d-ra filol nauk, Kijiv, 2012), 612.
3. Seliverstova, A. O. Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannya afiksalykh deryvativ u literaturi veryzmu (na prykladi romanu L. Kapuany «Il Marchese di Roccaverdina») *Problemy semantyky, prahmatyky ta kohnityvnoyi linhvistyky* 43 (2023): 81-91.
4. *Slovo. Znak. Dyskurs. Antologhiya svitovoyi literaturno-krytychnoyi dumky XX st.*, za red. mariyi Zubryts'koyi (Lviv: Litopys, 1996), 633.
5. Adriano, F. *Alienazione, nevrosi e follia: esiti della ricerca scientifica nella narrativa italiana tra Otto e Novecento* (Sassari: Università di Sassari, 2009), 297.
6. Fillmore, Ch. Frame semantics and the nature of language «Annals of the New York Academy of Sciences: Conference on the Origin and Development of Language and Speech» 280 (1976): 20-32.
7. Jochimsen, M. *Luigi Capuana e Federico de Roberto e il fine del verismo italiano* (Leipzig: Verlag, 2010), 20.
8. Kay, P., Kempton, W. What is the Sapir-Whorf Hypothesis? *New Series* 86 (1): 65-79.
9. Ledda, C. *La Ricerca della lingua nelle novelle del primo Capuana (1867/1889)* (Sassari: Università degli studi di Sassari, 2011), 317.
10. Micheli, M.S. *La formazione delle parole. Italiano e altre lingue* (Roma: Carocci Editore, 2020), 240.
11. Muoio, I. Tra il naturalismo di ‘costi’ e il verismo ‘di qui’. «Incontri: Rivista europea di Studi Italiani» 33 (2): 52-64.
12. Capuana, L. *Il marchese di Roccaverdina* (Milano; Mondadori, 2010), 309.

(Актуальні питання прагмалінгвістики [Aktual'ni pytannja pragmalinyistyky])

Лінгвопрагматичні особливості функціонування афіксальних дериватів у смислово-полі роману Л. Капуани «Маркіз Роккавердіна» (Українською) [Linhvoprahmatychni osoblyvosti funktsionuvannya afiksalykh deryvativ u smyslovomu poli romanu L. Kapuany «Markiz Rokkaverdina»]

© Охріменко В. І. [Ohrimenko V. I.], valeriaisabella@ukr.net